

HISTORIOGRAFIE

Twee boeken naar aanleiding van twee mijlpalen: de Volkskrant 75 jaar, Het Parool vorig jaar 50

Krantengeschiedenissen

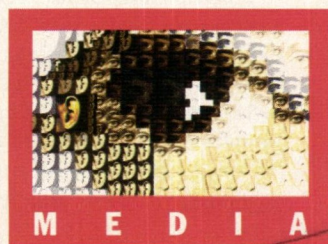
DE VOLKSKRANT ALS PARS PRO TOTO VOOR NAOORLOGS NEDERLAND

An de geschiedenis van de Nederlandse pers worden deze jaren kloekke hoofdstukken toegevoegd. De eetlust van de pershistorici trof een eerste kluif in de bittere teloorgang van *Het Vrije Volk*. Met *De val van de Rode Burcht. Opkomst en ondergang van een krantenbedrijf* (1980) vestigden — de toen *Vrij Nederland*-journalisten — Gerard Mulder, Hugo Arlman en Ursula den Tex het genre. Mulder ontpopte zich, gesecondeerd door Paul Koedijk, tot een trouwe navolger van zijn eigen schepping. Zij pasten het procédé eerst toe bij de biografie van Van Randwijk, grondlegger van *Vrij Nederland*. Sinds enkele weken is er nu ook hun omvangrijke *Parool*-geschiedenis: *Léés die krant — Geschiedenis van het naoorlogse Parool 1945-1970*. De inkt was nog niet droog of Frank van Vree's qua omvang ook niet kinderachtige *Volkskrant*-historie diende zich aan: *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant*.

Wanneer schrijven we geschiedenis? Historiografie bloeit

vaak op bij het scheiden van de markt en dient dan welhaast als grafschrift; vastgelegd wordt wat voorgoed voorbij is. Wanneer gaan pershistorici aan de slag? Het boek over *Het Vrije Volk* was een ondergangsepos. Maar *Het Parool* is nog *alive and kicking* — hoewel al jaren bedlegerig. *De Volkskrant* is groter en levendiger dan ooit. Waarom dan toch deze omvangrijke geschiedschrijverij? Het simpele antwoord is: omdat *Parool* en *Volkskrant* iets te vieren hadden, respectievelijk hun vijftig- en vijfenzeventigjarig jubileum.

Het aardige van deze nieuwe krantengeschiedenissen is dat zij gespeend zijn van euforie. Ondanks grote verschillen in stijl, behandeling en perspectief, ondanks ook de grote verschillen in de actuele toestand van beide

kranten, 'problematiseren' de auteurs hun onderwerp. Ontstaan, bestaan en voortbestaan van een krant, zo blijkt op bijna elke van de vele honderden pagina's, is een lijdensweg waarop de makers telkens geplaagd worden door de vraag: waartoe zijn wij op aarde?

De geschiedenis van de Volkskrant laat zich als één grote triomftocht lezen. Voor de oorlog als parochiaal rooms vakbonds-sufferdje aangelegd, begon meteen na 1945 de victorie onder leiding van het staatkundig genie Romme en de geniale professional Lückner. In tandem creëerden zij vrijwel uit het niets een geducht ochtendblad. De krant verschijnt in het boek van Van Vree als een pars pro toto voor naoorlogs Nederland. De jaren van wederopbouw, verzuiling en Koude Oorlog worden gevolgd door welvaartstoename, losser wordende maatschappelijke verbanden en de culturele 'ontspanning' van de jaren zestig en zeventig. Het roomse volksdeel slaagt er, net als de andere volksdelen, in zich te emanciperen en aan de beperkingen van zuil en stand te ontsnappen. De jaren tachtig brengen de

krant, en het land, consolidatie, ruimen de laatste restanten van de roomse inventaris op en leggen een stevige bodem onder verdere groei en bloei. De verticaliteit van de zuil is vervangen door de horizontaliteit van het marktsegment. *De Volkskrant* is niet langer een katholiek dagblad maar een ontkerstende, professioneel gemaakte ochtendkrant voor bovengemiddeld jong, goed opgeleid en welstandig midden-Nederland.

Het is een ontwikkelings-schema met een intussen canoniek karakter dat, met de jaren zestig als luid krakend scharnier, verhaalt hoe uit de oersoep der volksdelen een moderne, egalitaire doch pragmatische 'verenigde natie' is ontstaan. In dit opzicht is de *Volkskrant*-geschiedenis niet verrassend. Wel verrassend is dat Van Vree voluit weerstand biedt aan de zelfgenoegzaamheid die doorgaans met dit schema is verbonden. Hij feliciteert zijn lezers niet met het bereiken van een eindpunt, maar benadrukt dat dit slechts een tussenstop is. In plaats van te genieten van het uitzicht na een lange tocht, ontwaart Van Vree donderwolken. 'In een samenleving,' schrijft hij in zijn allerlaatste alinea, 'waarin levensstijlen en consumptiegedrag — inclusief het lezen van kranten — hun traditionele sociale, politieke

De geniale Lückner creëerde met Romme een geducht ochtendblad

en culturele betekenissen lijken te verliezen, wordt de krant feitelijk afgesneden van een van haar levensaders. Het is sterk te betwijfelen of het voedsel dat marketingbureaus aandragen, voldoende substantie bezit om er een beleid voor de toekomst uit te putten.

Daar sta je dan: van top tot teen geëmancipeerd, deugdelijk

meestal wordt juist de verzuiling als emancipatie-middel van de volksdelen (i.e. kath., socia., liberalen, etc.) gezien.

Panorama vrijdag

geontideologiseerd, stevig geprofessionaliseerd — en dan krijg je dit te horen. Misschien strekt het de jubilaris tot troost dat hij niet de enige is die, eenmaal gearriveerd, met lege handen staat. Mutatis mutandis geldt iets dergelijks voor het weekblad waarin deze regels verschijnen en voor *Het Parool*. Bevrijding is een mooi streven, in het leven, de politiek, de journalistiek, maar we verliezen meer dan onze ketenen. Wat eveneens verdwijnt is het ideële cement dat een (journalistieke) gemeenschap cohesie verschaft. Je kunt jezelf als medium tot nieuwsgierig, levendig en ongebonden uitroepen, maar waar gaat onze 'nieuwsgierigheid' dan wel naar uit, met welke ogen kijken we naar de werkelijkheid? Nieuwsgierigheid, levendigheid, ongebondenheid zijn nietszeggende categorieën. Anders dan de oude ideologieën leveren zij geen onderscheidend vermogen op. En net als in de politiek leidt het ideologisch vacuüm tot een geweldig gedrang in het centrum, de plek die bijna elk medium om gezonde commerciële redenen voor zichzelf begeert.

Kranten en tijdschriften zijn geen 'bazuin', 'standaard' of 'parool' meer; hun professionaliteit is toegenomen, hun zeggingskracht niet. Ze worstelen met een ongebondenheid die hen als maatschappelijke en politieke factor irrelevant maakt. *Het Parool* is ook daarin een voortrekker geweest. De geschiedenis van deze krant is waarlijk tragisch te noemen. Al vroeg ontdeed zij zich van partijpolitieke banden en bereikte zij een hoog niveau van professionaliteit: goed, onderhoudend geschreven, overzichtelijk, vernieuwend. Maar voor wie en waartoe? Met de ontvoogding begon een neergang die van de nog altijd aardige krant een chronische patiënt maakte. 'Professionaliteit', een 'aardige' krant zijn, blijkt een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde voor een bloeiend bestaan.

Geen wonder dat er uitputtende krantengeschiedenissen verschijnen. Zij luiden niet de doodsklok, wel signaleren ze een soortement crisis.

H.J. Schoo

Weerman Erwin Kroll was te gast in het kunstmagazine *Panorama vrijdag*. Het programma kwam vanuit De Lakenhal te Leiden. Erwin Kroll in De Lakenhal? Even kijken.

Presentator Jan Meng heeft de weerman uitgenodigd om commentaar op de schilderijen van Jan van Goyen te geven. Ik ben weer iets te laat (als je dolgraag iets wilt zien, vergeet je het), maar kom er op een heel mooi moment in. Erwin zegt: 'Overal kun je dat bloemkoolachtige in zien. Maar hier heb je vrijwel horizontale strepen. Dat betekent dat 'ie een totaal ander type wolk aangeeft en dat geeft ook nog een verhaál. Daar komt, zoals dat in vaktermen heet, een front aan.'

Jan Meng kijkt wat glazig naar het schilderij: een rivierlandschap met koeien en zeilboot. Front. Mooi woord. Dan opeens: 'Waar komt 't vandaan?'

Kroll: 'Dat komt *vanachteren*. Dat kan alleen vanachteren komen. Hiervoor zie je alleen maar water. Dat komt daar overheen. Dat scherm dat je achter ziet, dat zou als je dat hier vooraan zou moeten schilderen bóven deze bewolking moeten zitten, dus buiten het schilderij moeten vallen. Dat zit een stuk hoger. Dat zit op een kilometer of tien hoog ofzo, terwijl dit hier op, nou, op een of anderhalve kilometer zit.' Jan Meng kijkt geamuseerd en geïnteresseerd toe. Ik ook. Kroll kruipt namelijk in en uit het schilderijtje, hangt er soms even boven, omarmt het, stapt terug, kijkt met een scheef hoofd nog eens, zaagt er met de vakkundige handbewegingen van een timmerman fictieve stukken af om het plaatselijke weerbeeld voor ons overzichtelijker te maken en houdt bij dit alles scherp in de gaten of Jan Meng het begrijpt. Ik wou dat Jan van Goyen erbij was.

Kroll: 'Dat komt eroverheen. Dat betekent dat er regen aan gaat komen.' Jan Meng verkneukelt zich. Heerlijk buitje!

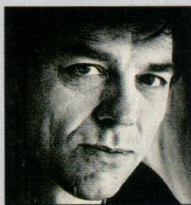
Erwin Kroll steekt tv-kunstdeskundige Henk van Os naar de kroon. Meneer De Haan van *Vogels kijken* op zondagmiddag is ook zo'n innemende verteller, maar Kroll wipt als een bewegingskunstenaar (net geen danser) door de zaal, wat hem zo mooi onderscheidt van Van Os en De Haan, roerlozen.

Erwin besluipst het schilderij weer eens, Jan geniet en zegt lachend: 'Dan gaan je ogen glimmen, hè?'

Kroll: 'Dus, hij zegt nu niet: ik schilder de situatie van dit moment, nee, ik schilder "er gaat iets gebeuren". Dat vind ik hartstikke leuk.'

Meng: 'Zou het dan niet zo zijn, weerkundig gezien, dat, omdat die bui eroverheen komt, het hier meer zou moeten waaien?' Erwin Kroll dubt. Waaien? Hm. Daar zeg je wat.

Dit is een spannend moment. Ik wil het ant-

JAN MULDER

woord wel uit 'm trekken, zo benieuwd ben ik.

Doodstil hangt het schilderijtje aan de muur. Kroll, langzaam sprekend, mijmerend bijna: 'Dat hoeft nog niet, dat hoeft nog niet, nee. Het waait ook wel een beetje, trouwens. Het waait niet verschrikkelijk veel.'

Meng: 'Nou... er zijn nog geen schuimkoppen...' Beide mannen buigen hun hoofden weer tot vlakbij het schilderij, om de eventuele bries te kunnen ontdekken.

Kroll: 'Hier begint een heel klein beetje schuimkopjes...' Meng geeft zijn bril aan Kroll.

Kroll, op een decimeter afstand van het doek: 'Fronten komen in Nederland vanuit het westen, altijd vanaf zee en voor het front uit gaat de wind waaien uit een zuid of zuidoostelijke richting. Dat heeft 'ie precies gemaakt. Fantastisch.'

Volgens Erwin Kroll weten we van het weer in de zeventiende eeuw betrekkelijk weinig. Er waren geen meetinstrumenten. 'Dat betekent dat alle informatie die we hebben uit het weer in die tijd moest komen uit logboeken van trekschuiten, van gegevens over oogsten, hoe vaak het water bevroren was en dat soort dingen. En de schilderijen. Als je kijkt naar een aantal schilders in een bepaalde periode en die schilderen allemaal overwegend winterlandschappen, dan duidt dat erop dat het koud moet zijn geweest.'

Uren zou ik kunnen kijken en luisteren, uitstekend initiatief van *Panorama vrijdag*. Je zou Erwin Kroll ook makkelijk kunnen meenemen naar Klui-vert (water in de knie). Je kunt hem commentaar laten geven op hele sportwedstrijden. (Erwin: 'Mag ik even, Evert? De bloemkoolwolken worden nu wel heel erg zwart boven De Kuip. Ik denk dat we in de tweede helft een heel andere wedstrijd krijgen.'

'Dank je wel, Erwin. Dat wordt dus schoenen wisselen in de rust.'

Kroll zou ook kunnen worden ingeschakeld bij verkiezingen, waarbij het weer vaak zo'n doorslaggevende rol speelt. Gewoon naast Paul Witteman in de discussie met de fractievoorzitters na afloop.

Panorama vrijdag zou de volgende keer met een andere expert naar een tentoonstelling kunnen gaan. Met een fysiotherapeut; bedenker zelf een beeldhouwer bij. Willink? Een tuinier van een bekend tuinprogramma. Een tv-kok en stillevens. Een huidarts, die commentaar geeft op de zelfportretten van Rembrandt.

Tot slot vraagt Jan Meng een tip aan Erwin Kroll voor het geval we niet naar Jan van Goyen gaan.

Kroll raadt *De Alchemist* aan, een boek van Paulo Coelho.

Wil ik lezen.